

יום רביעי

ר' יונה ויקה סקו

לה, א ויקה משה

"למחרת יום הכיפורים" (רש"י). ביום הכיפורים הכל מתקלים בבית הכנסת, ונוהגים זה בזה אחזה ורעות. אך כל זה נמשך רק יום אחד. לפיכך ראה משה רבינו להקיל את העם למחרת יום הכיפורים, ורש מהם שימשיכו להיות מאוחרים גם אחר יום הכיפורים...

ומצינו כמה חידושי הלכה שנתחדשו ע"י גדולי הדורות מכה מכרא זו דחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

א) כתב הר"ן ביומא (ג' ע"ג מדפי ס"ד) דמחללין שבת כדי להציל את העובר, והביא כן מהלכות גדולות ואף דאין העובר

נפש שהרי מחתכין אותו אברים אברים כדי להציל את אמו כמבואר במשנה (פ"ו מהלכות מ"ו) ואין ישראל חייבין על העוברין (פנסדיון ר"ט), מ"מ מותר לחלל את השבת להצילין, דגם בעובר אמרינן חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. (ויש לתמוה על הפמ"ג במש"ז שכ"ח סק"א שנתפק אם מחללין שבת להצלת העובר ולא שת לבו לדברי הרא"ש והר"ן שם במסכת יומא שכבר דנו בשאלה זו ממש).

ב) כתבו התוס' בב"מ (ק"ד ע"ג) דאליהו נטמא לבן הצרפית כדי להחיותו אף שכהן היה ואסור להטמא למת משום דפקו"נ דוחה כל התורה, והלא פשוט דקרא דוחי בהם לחיים נאמר ולא למתים אלא נראה פשוט דרק מטעם חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה הותר לעבור איסור כדי להחיות את המת.

ד) באו"ח (ס"ז ע"ג פ"ד) מבואר דמי ששמע שתפסו את בתו לשמד מותר לו לשים לדרך פעמיו ולחלל את השבת להצילה, ומקור הלכה זו בשו"ת הרשב"א ומובא בב"י, והפוסקים דנו בזה דמי אמרינן לאדם חטא כדי שיזכה חבירו,

ובמג"א (ט"ז ס"ק ג') כתב דחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ופשוט דמקרא ד"דוחי בהם" א"א ללמוד הלכה זו דלא מדובר בחיים ומות אלא בהצלה משמד רוחני, ורק משום דאמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה אף זה בכלל. (אמנם אפשר דכל כונת המג"א רק דהוי מצוה רבה דפה"י כדי שישמור שבתות הרבה, ובכה"ג אמרינן חטא כדי שיזכה חבירו, ע"ש).

אמר ושמרו בני ישראל את השבת אמרה: תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה א"א יתרה אמר שמואל א' הוא ה"מ וה"מ אמר ד"ד עדיפא מידדו מ"ח בהם ולא שימור בהם אמר רבא לכולהו אית לדו: פירכא בר מרשטאל דלית ליה פירכא

ד רש לבית דין לעקור אף דברים אלו לפי שעה אף על פי שהוא קטן מן הראשונים. שלא יהיו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקור אותן הוראת שעה: כיצד. בית דין שראו לחזק הדת

ולתקן סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה. מכין שלא כדון ועונשין שלא כדון אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרין שהלכה כן היא: וכן אם ראו לפי שעה לכטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שהשעה צריכה: כשם שהרופא חותך יד או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורין בזמן מן הזמנים לעבור על מקצת מצוות לפי שעה כדי שיתקיימו כולן כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה:

דכד אשה חכמת לב בדידה טוה וכו' וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוה את העוים. עיין רש"י מש"ס שבת צ"ט שזו אומנות יתרה היתה שמעל גבי העוים טוה. והנה צריך ביאור כפלות הפוסקים וכל אשה וכו' וכל הנשים שלכאורה ענינם אחד. גם צריך ביאור שבתחלה אמר וכל אשה חכמת לב, ובפסוק השני נאמר אשר נשא לבן אותנה בחכמה. והנראה בעוה"ת כבר אמרו חז"ל (ברכות י"ב) כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים, כלומר כל הסומך על כחו מראין לו שאין כחו גדול כל כך, והכי נמי היו נשים חכמות לב כלומר שבטבע היו בעלות כשרון, והמה נגשו אל המלאכה סמוכות ובטוחות על כשרונן ובאמת עלתה להן ובידיה טוה, אבל לא הפליאו לעשות אומנות יתרה רק כפי כשרונן כחם וחכמתם; אך יש שלא היו בעלי כשרון כל כך אך רצונם הנמרץ ולבם הטוב לשם שמים נשא אותן לקרבה אל המלאכה וסמכו על עזר שדי ממרום, וזו כל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה, שמתבע לא היו חכמות לב אך לבן נשא אותן לנסות דבר בחכמה, יען לא בטחו על כחן ואדרבה לשם שמים נכנסו להתגדר בדבר שנראה לכאורה נשגב מהן, על כן היה ה' בעזרם והצליחו לעשות אומנות יתרה וטוה את העוים דייקא כפירש"י ז"ל. ומוסר השכל יוצא מזה אם עת לעשות לה' גם החלש יאמר גבור אני וה' הטוב יהיה בעזרו עד כי גם יפליא

(2) א"כ (ל"ח) א"כ

(3) חללים מחיים ק"א?

(5) כ"ו י"ב נחמיה ק"י

(4) נחמיה ק"י

6

6

2

6

3

3

6

2

2

Alc (6)
7/8

ל"ו, ז'. והמלאכה היתה דים לכי המלאכה.

1 בא וראה יקרות ותביבות המצוה, שהרי כמה כסף וזהב ואבנים טובות וכדומה נשתקע בבנין המשכן, וכמה חדשים יגעו בעשייתו, ובאמת לא היו צריכין [אותו] אלא חדשים אחדים אלמלא חטאו במרגלים והיו נכנסים תיכף לארץ ישראל והיו בונין בנין של אבנים⁶, והרי נמצא שכל יגיעתם היתה רק לקיום מצות ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ומכיון שאין אתה יודע מתן שכן של מצוות וצריך אתה להזהר במצוה קלה כבחמורה א"כ לכל מצוה ומצוה צריך הוא להיות יגע כל כך וכמסירות נפלאה ככל חכמי לב הללו שייגעו להקים את המשכן, ודו"ק.

"בצלאל בן אוּרִי בן הוּר למטה יהודה עשה את כל אשר ציווה ה' את משה" (לח. כב)

7 "אשר ציווה אין כתוב כאן אלא 'כל אשר ציווה ה' - אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו לפה שנאמר למשה מסיני, כי משה ציווה בצלאל לעשות כלים ואחר כך משכן וכי (רמ"ז)

8 "בצלאל - על שם חכמתו נקרא, בשעה שאמר לו הקב"ה למשה: "עשה לי משכן וארון וכלי המשכן" וכו' אמר לו משה: "אמר לי עשה ארון וכלים ומשכן, אמר לו משה: "בנינו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר לי ארון וכלים ומשכן - כלים שאני עושה, להיכן אכניסם? עמא בך אמר לך הקב"ה: עשה משכן, ארון וכלים, אמר לו משה: בצר את בית יודעת (ברכות נה:)

9 יאולם - כתב הגאון בעל "פני יהושע" - מאמר זה תמורה, שעניו זה שהפך משה (את דברי הקב"ה) לא מצינו במקרא, וכמו שכבר הרגישו התוספות בזה זכר מפרשי אגדה? ועוד, שלא פירש מה עלה בדעתו של משה שהפך חס ושלום דברי אילוקים חיים?

משה ובצלאל - המבט השונה בעולם רוחני לעומת עולם גשמי

9
משה רבינו
עליו השלום

1 ביאור מקיף, מחודש ובלתי ידוע, המיישב את הקושיות שהובאו לעיל בסוגיית הפיכת סדר עשיית הדברים על ידי משה ותשובת בצלאל, מצינו בפירוש "גאון יעקב" על אגדות הש"ס, ששם מחברו לא נודע (ואשר הובא ב"חידושי גאונים" שבשולי הספר "עין יעקב" על אגדות הש"ס, מתוך כתב"ד:

6 בעל "גאון יעקב" עומד, כאמור, על הקושיות שכבר נדונו לעיל: כיצד עלה על דעתו של משה רבינו להפוך את דברי הקב"ה ולשנות את הסדר, מפני מה לבסוף הודה לבצלאל בצדקת דבריו, ומה היתה טענת בצלאל "כלים שאני עושה להיכן אכניסם" - בשעה שממילא לא הוקם המשכן אלא בחודש ניסן, והכלים עמדו באהלו של משה מכסלו ועד ניסן? עוד הוסיף המחבר האלמוני ודייק בלשונו של בצלאל שאמר "כלים שאני עושה להיכן אכניסם?", ולא נקט בלשון סתמית "להיכן אכניס הכלים?", והלא ידוע שהוא יעשה ולא אחר, ומה לו להדגיש פרט זה בשאלתו?

7 מפני כל אלו, נוקט בעל "גאון יעקב" בדרך דרוש, תוך שהוא מקדים את הידוע שכל הכלים זהבגדים ושאר העניינים שנעשו במלאכת המשכן, היה להם מעין לבוש חיצוני ולבוש פנימי. הלבוש החיצוני, הגשמי, הוא המטרה הגשמית שלשמה נעשה כל אחד מן הכלים והבגדים, זה היה מעין הגוף של אותם כלים. והיתה גם ה"נשמה" של הכלים הללו: אור פנימי ורוחניות אלוקית ושכל נבדל צח ומצוחצח לכוונה עליונה. ושניהם נעשו על ידי בצלאל, ועליהם נאמר "מעשה חרש וחשב", חרש - על המעשה הגשמי של הכלים, וחשב - על הכוונה הפנימית, מחשבה דקה ואור אלוקיות אשר בכלים הללו.

8 והנה, כאשר אנו רואים דבר המורכב מרוח ומגשם, מרגישים אנו תחילה את הגשם שבו ורק לאחר מכן את הרוחניות שבקרבנו. אם לדוגמא רואים אנו את ראובן, קודם אנו רואים את גופו, עור ועצם ובשר, רק כאשר אנו מתקרבים ורואים את התנועה, אזי מרגישים אנו שהוא חי, ולאחר מכן, כאשר אנו באים עימו בדברים, אנו מרגישים שהוא חכם, צדיק וישר - כל זה הוא בעולם הזה, אך בעולם רוחני, שם הרוחניות קרובה יותר מן הגשמיות, ולכן קודם כל מרגישים בצד הרוחני ורק לאחר מכן בצד הגשמי.

22

15
פ

מענה, כלי המשכן היו דקים יותר ברוחניות מגוף המשכן - הקרשים והיריעות, כי קדושת המנורה והשולחן רבה מקדושת היריעות והקרשים. אך על כולן עלתה קדושת הארון.

משום כך, לאחר שמשנה רבינו שהה בהר ארבעים יום, כלתה ממנו הגשמיות עד שהזדכך להיות רוחני כאחד מצבא מרום. ולכן, כאשר הצטווה בהיותו בהר על הקמת המשכן וכליו, היו מסודרים לעומתו המשכן והכלים ונאמר לו מפיו יתברך: "כמראה אשר הראית בהר, וכן תעשו" - הרי שנצטווה לעשות כסדר הראייה שלו, ומכיוון שכאמור אז כבר הפך לרוחני, נראה לו הארון, הרוחני שבכלים, הראשון מכולם, ואחר כך הכלים ורק אחר כך המשכן. ולכן בסדר הזה ציוה לבצלאל לעשות - ארון, כלים ומשכן. ומכיוון שכאמור למראה עיני משה היו הכלים רוחניים, לא היה מקום לשאלת בצלאל: "כלים וכו' להיכן אכניסים?", שכן הדבר הרוחני אינו מוגבל למקום מסויים, כי אינו בעל קצוות כדרך הדברים הגשמיים.

אבל בצלאל, שנבחר להיות פועל אומן על הכלים במלאכת חרש וחשב, והוא כאדם החי בעולם גשמי ראה לנגד עיניו קודם כל את גשמיות הכלים, שאל כהוגן: "כלים שאני עושה להיכן אכניסים?", כלומר: בודאי הכלים שראית בהר, היטבת לראות את הרוחניות בתחילה ולאחריה את הגשמיות, אולם הכלים שאני, בצלאל, יעשה כאן בעולם, יהיו גשמיים, ועל כן יהיו זקוקים למקום כדי להניחם בו, ואם אעשה קודם את הכלים ואחר כך את המשכן - להיכן אכניסים?

מענה, כמה נפלאה תשובתו של משה: "בצל אל היית", כלומר: יפה דיברת, שכן לא היית במדור שלי, שהוא מקום רוחני שבו מרגישים את הרוחניות תחילה, אלא בעולם הגשמי שאינו אלא "בצל אל", כלומר: צילו של העולם העליון, ובסדר עשייתך כאן בעולם, אכן הגשמיות ניכרת תחילה וצריך להכין מקום לכלים!
"נאון יעקב" על אנדות השם (מכתב יד, הובא ב"חידושי נאונים" על "עין יעקב")

האבות והאבנים

"והאבנים על שמת בני ישראל הגה שתיים עשרה על שמתם פתוחי חתם איש על שמו לשנים עשר שבט" (שמות לט, יד).
באן בסיפור על עשיית הבגדים, אין הכתוב מזכיר את האורים והתומים שהיו בחושן, ואילו בפרשת תצוה בציווי על עשיית הבגדים, מזכיר הכתוב גם את האורים והתומים, כמו שכתוב: "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים והיו על לב אהרן בבאו לפני ה' ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד" (שם כח, ל); "הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החושן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו" (רש"י שם עפ"י יומא עג).

11
בני ישראל
בגדי
שם
כח
ל

כי אורים ותומים בצורת השם המפורש, אינו מבגדי כהונה, ובמקדש וישני היה החושן שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו וכו' " (רש"י שם עפ"י יומא כא). ולכן בפרשתנו, בה מסופר אך ורק על עשיית הבגדים ולא על אופן השימוש בהם, אין מקום לספר על האורים והתומים שלא היו חלק מבגדי כהונה וגם בלעדיתם אין כהן גדול מחוסר בגדים. לעומת זאת, בפרשת תצוה בה כתוב לא רק ענין עשיית הבגדים אלא גם אופן השימוש בהם, כמו הלבשתם והקרבת קרבנות בהם, כתוב גם ענין האורים והתומים שהשתמשו בהם בשעת הצורך.

הלכה זו שהאורים והתומים בצורת השם המפורש בתוך כפלי החושן, אינו חלק מבגדי כהונה וגם בלעדיתם אין כהן גדול מחוסר בגדים (ראה גם רמב"ם ה' בית הבחירה פ"ד ה"א, השגות הראב"ד וכסף משנה שם), הלכה זו עונה על תמיהה המתעוררת בנידון. הגה שאלו תו"ל, איך אפשר היה להשתמש בשמות השבטים שעל אבני החושן לתשובות האורים והתומים, והא לא כתיב בהו צד"י". ועל זה באה התשובה: "אברתם יצחק ויעקב כתיב שם". שוב: "והא לא כתיב טי"ת? ובאה התשובה: "שבטי ישורון כתיב שם" (ראה יומא עג). ונשאלת השאלה, אם כן למה היו רק שתיים

עשרה אבנים בחושן ולא שש עשרה, כלומר עוד שלש אבנים לשלשת האבות ואבן אחת ל"שבטי ישורון" ?

אלא מכיון שהאורים והתומים בצורת השם המפורש, אינם מבגדי כהונה וגם בלעדיהם החושן מושלם, וממילא ששמות האבות על החושן אינם מעכבים (ראה מנחת חינוך מצוה צט שכתב כן), לכן אין להם אבנים משלהם. צירופם של שמות אלה לשמות השבטים על אבנים לא להם, מעיד שאין הם חלק מבגדי כהונה, והבגדים שלמים גם בלעדיהם.

אמנם אפשר להציע עוד שתי תשובות:

א) את השמות אברהם, יצחק ויעקב אי אפשר לחלק לשלש אבנים, אבן לכל אחד מהם, כי שלשת האבות אחד הם. אנו כוללים אותם בברכה אחת בתפלותינו. ואם נכתוב שמם של שלשת האבות על אבן אחת ו"שבטי ישורון" על אבן אחת, יהיה מספר האבנים ארבע עשרה ולא יהיו בהן ארבעה טורים שלמים בני ארבע אבנים. שני טורים יהיו חסרים כל טור אבן אחת. ואם תאמר אפשר לסדר שני טורים בני שבע אבנים כל אחד, יש לומר שארבעה טורים אלה כוונה יש בהם. או "ארבעה טורים כנגד ארבעה דגלים וארבע אמהות" (בעל הטורים שמות כח, יז), או: כנגד ארבע כנפות הארץ (ראה תרגום יונתן בן עוזיאל שם).

ב) אי אפשר לכתוב שמות האבות על אבן משלהם, כי אם אפשר שיהיו הבדלים של צבע ושל ט"ב בין אבניהם של השבטים, לא ייתכן שיהיו הבדלים כלשהם בין אבניהם של השבטים לבין אבניהם של האבות. כי אם מותר לאתים שיהיו אחרים זה מזה, אסור לבנים שיהיו אחרים מאבותיהם.

שוני בצבע ובטיב של אבן האבות מצבען וטיבן של אבני השבטים, כמוהו כפגיעה בכבוד האבות מצד הבנים. והרי אבן אחת של האבות או שלש אבנים אינן יכולות להיות דומות אלא לאותו מספר אבנים של השבטים ולא לכל אבניהם של השבטים, ולכן מוטב שלא תהיה אבן מיוחדת לאבות.

עתה כשלא היתה אבן מיוחדת לאבות, כתבו את אותיותיהם של האבות ושל "שבטי ישורון" על כל האבנים. על כל אבן הוסיפו אות אחת או יותר משמות האבות ו"שבטי ישורון", עד שהיו שש אותיות על כל אבן, כמו אות א' מאברהם הוסיפו על אבנו של ראובן והאות ב' מאברהם הוסיפו על אבנו של שמעון וכן הלאה (ראה על זה בעל הטורים שם). לומר, אין הבדל בין האבות והבנים. הבנים הולכים בדרכי האבות וטיבם אחד הוא. ואף על פי שלארבע האבנים האחרונות של השבטים, צורפו האותיות של "שבטי ישורון" ולא של האבות, אין כאן פגיעה בכבודם, כי כולם רואים את הסבה לדבר זה.

— ואם לא יעלה הענן ולא יקעו עד-יום העלה:
And if the cloud would not go up, and they would not travel until the day that it went up (40:37).

In the phrase *וְלֹא יִקְעוּ*, and they would not travel, it is not clear why there is a conjunctive *vav*, **and they would not travel**. This word *and* seems totally unnecessary; what does it add to our understanding of the verse?

The word *and* tells us that not only would the Jews not travel if Hashem did not command it, they would not even want to travel without Hashem's command, so difficult was it for them even to contemplate separating themselves from the Divine Presence in their camp. This is a higher level than the one we spoke of above; not only did they *do* what they were told, they *wanted* to do it in that way. This is part of Hashem's great kindness, that He makes *mitzvos* out of things that give us so much pleasure that we want to do them.

Thus, delighting in the delicacies which we eat on Shabbos is undoubtedly a much easier and more pleasurable *mitzvah* than eating *marror* on Passover. Still, Jews do both of these *mitzvos* equally *לשמה*, for the sake of fulfilling Hashem's commandments, and not for the pleasure we have in doing them